

שעור יח: ברכת שהחיינו על קיום מצוות

Session #18: Reciting the Blessing "Shehechyanu" on Fulfillment of Mitzvot

מקראות

(1) דברים ו, ה

וְאֶהְבֶּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ:

(2) שמ"ב ז, יח

וַיבֹּא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לְפָנָיו ה' וַיֹּאמֶר מִי אֲנֹכִי אֲדֹנָי ה' וּמִי בֵיתִי כִּי הֵבִיאֲתָנִי עַד-הַלֵּם:

סוגיותנו

(3) פסחים קכא ע"ב

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן בעו מיניה:
 פשיטא על פדיון הבן אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך
 ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך?
 כהן מברך דקמטי הנאה לידיה?
 או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה?
 לא הוה בידיה אתא שאיל ביה מדרשא
 אמרו ליה אבי הבן מברך שתים והלכתא אבי הבן מברך שתים

(4) פסחים קכא ע"ב לפי כת"י מינכן 6

ר' שמלאי

איקלע לבי פדיון הבן בעו מיניה על פדיון הבן [פשיטא א' ק' ב' ו' על פדיון הבן] ודאי אבי הבן
 מברך דקא מקיים מצוה
 [אלא שהחיינו אבי הבן מברך דקא עביד מצוה] או דילמא כהן מברך דקא מטי הנאה לידיה
 לא הוה בידיה אתא שאיל בי מדרשא
 אמרו ליה אבי הבן מברך שתים והלכתא אבי הבן מברך שתים

מישנה

(5) משנה כתב יד קאופמן ברכות ט:ב-ג

...על הגשמים, ועל בשורות טובות הוא אומר: **ברוך הטוב והמטיב**;
ועל שמועות הרעות הוא אומר: **ברוך דין האמת**.
בנה בית חדש, וקנה כלים חדשים, אומר: **ברוך שהגיענו לזמן הזה**.
מברך על הרעה מעין על הטובה, ועל הטובה מעין על הרעה.

(6) משנה כתב יד קאופמן ברכות ט:ה

חייב לברך על הרעה, כשם שהוא מברך על הטובה,
שנאמר: **ואהבת את יי אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך**
בכל לבבך, בשגי יצריך, ביצר טוב וביצר רע;
בכל נפשך, אפלו הוא נוטל את נפשך;
בכל מאדך, בכל ממונך.
דבר אחר: **בכל מאדך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך, בכל הוי מודה לו בכל מאד מאד.**

(7) משנה פסחים י:ו

חותם בגאולה. רבי טרפון אומר, **אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים**, ולא היה חותם

(8) משנה כתב יד קאופמן פסחים י:ז

וחותם בגאולה. רבי טרפון אומר: **אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו הלילה הזה**,
ואינו חותם.

(9) פסחים קטז:

וחותם בגאולה ר"ט אומר **אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים** ולא היה חותם

(10) פסחים קטז: כתי"י מינכן 95

וחותם בגאולה ר' טרפון או' עד **אשר גאלנו**

(11) פסחים קטז: כתי"י קולומביה 294-295

וחותם בגאולה ר' טרפון אומר **אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה**
לאכול בו מצה ומרורים

(12) פסחים קטז: כתי"י אוקספורד 365

וחותם בגאולה ר' טרפון אומר **אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה**
לאכול בו מצה ומרור ולא היה חותם

(13) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת פסחים פרק י דף לז טור ב/מ"ב

וחותם בגאולה ז' ר' טרפון אומר **אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה**
ואינו חותם

(14) הגדה של פסח

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה
לאכול בו מצה ומרור.

תוספתא

(15) תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ו הלכה ט-יד

- ט. העושה כל המצוות, מברך עליהן.
העושה סכה לעצמו אומר: **ברוך שהגיענו לזמן הזה**
נכנס לישב בה, אומר: **ברוך אשר קדשנו במצוותיו, וצונו לישב בסכה.**
משברך עליה יום ראשון, טוב אינו צריך לברך
- י. העושה לולב לעצמו אומר: **ברוך שהחנינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.**
כשהוא נוטלו, אומר: **ברוך אשר קדשנו במצוותיו, וצונו על נטילת לולב.**
וצריך לברך עליו כל שבעה.
העושה ציצית לעצמו אומר: **ברוך שהחנינו.**
כשהוא מתעטף, אומר: **ברוך אשר קדשנו במצוותיו, וצונו להתעטף בציצית.**
וצריך לברך עליהן בכל יום.
העושה תפלין לעצמו, אומר: **ברוך שהחנינו.**
כשהוא מניחן: **ברוך אשר קדשנו במצוותיו, וצונו להניח תפלין.**
מאמתי מניחן? בשחרית. לא הניחן בשחרית, מניחן כל היום כלו.
- יא. השוחט צריך ברכה לעצמו. אומר: **ברוך על השחיטה**
המכסה את הדם צריך ברכה לעצמו. אומר: **ברוך על פסוי הדם בעפר**
- יב. המוהל צריך ברכה לעצמו. אומר: **ברוך על המילה**
אבי הבן צריך ברכה לעצמו. אומר:
ברוך אשר קדשנו במצוותיו, וצונו להכניסו בביתו של אברהם אבינו
העומדין, מה הן אומרים?
כשם שהכנסתו לברית, כן תכניסו לתורה ולחפה ולמעשים טובים
- יג. המברך, מהו אומר?
אשר קדש ידיו מבטן, וחק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש, על כן, בשכר זאת,
אל חי חלקנו, צורנו, צוה להציל ידיות שארנו משחת! ברוך פורת הברית
- יד. היתה הולך להפריש תרומה ומעשרות, אומר: **ברוך שהגיענו לזמן הזה כשהוא כפרישן**
אומר: ברוך אשר קדשנו במצוותיו, וצונו להפריש תרומה ומעשרות.
מאמתי מברך עליהן? בשעה שמפרישן.

(16) תוספתא ברכות ה:כב

- היה מקריב מנחות בירושלים, אומר: **ברוך שהגיענו לזמן הזה.**
כשהוא מקריבן, אומר: **ברוך אשר קדשנו במצוותיו, וצונו להקריב מנחות**
כשהוא אוכלן, אומר: **המוציא לחם מן הארץ**
היה מקריב זבחים בירושלים, אומר: **ברוך שהגיענו לזמן הזה.**
כשהוא מקריבן, אומר: **ברוך אשר קדשנו במצוותיו, וצונו להקריב זבחים.**
וכשהוא אוכלן, אומר: **ברוך אשר קדשנו במצוותיו, וצונו לאכל זבחים.**

תלמוד בבלי ומפרשיו

(17) סוטה מ.

בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים אמר רב **מודים אנחנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך** ושמואל אמר **אלהי כל בשר על שאנו מודים לך** רבי סימאי אומר **יוצרנו יוצר בראשית על שאנו מודים לך** נהרדעי אמרי משמיה דרבי סימאי **ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייטנו וקיימתנו על שאנו מודים לך** רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי **כן תחיינו ותחנונו ותקבצנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך** אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו.

(18) סוטה מ"ו.

העושה לולב לעצמו אומר **ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה** נטלו לצאת בו אומר **ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב** ואף על פי שבירך עליו יום ראשון חוזר ומברך כל שבעה העושה סוכה לעצמו אומר **ברוך שהחיינו וקיימנו** כו' נכנס לישיב בה אומר **אשר קדשנו במצותיו וצונו לישיב בסוכה** וכיון שבירך יום ראשון שוב אינו מברך.

(19) ר"ף סוכה מ"ו.

תנו רבנן העושה לולב לעצמו אומר **ב' שהחיינו וקי' והגיענו לזמן הזה**. נטלו לצאת בו אומר **ב' אשר קדשנו במצ' וצונ' על נטילת לולב**. ואע"פ שבירך ביום ראשון חוזר ומברך ביום שני והעושה סוכה לעצמו אומר **ב' שהחיינו וקי' והגיע' לזמן הזה**. נכנס לישיב בה אומר **ב' אשר קד' במצ' וצו' לישיב בסוכה**: ואסיקנא דכל שעה שנכנס לישיב בסוכה מברך **ב' אשר קד' במצ' וצ' לישיב בסוכה** דגמרינן לה מתפילין דתניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן דברי רבי וקימא לן כותיה דהא רבא כל אימת דמנח להי מברך ורב מארי נמי כל אימת דמנח להי מברך עלייהו וכן הילכתא תנו רבנן העושה סוכה לעצמו אומר **ב' שהחיינו וקיימנו והגי' לזמן הזה**. היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך מיד

(20) ר"ף סוכה כ"ב

ואם לאו לכשיכנס [לישיב בה מברך] שתים אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דמסדר להי כולהי אכסא דקידושא:

(21) תוספות סוכה מ"ו. ד"ה העושה סוכה

העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו – צריך לפרש טעם מאי שנא דיש מצות שתקינו לברך שהחיינו ויש מצות שלא תקינו בעשיית סוכה ולולב תקינו כדאשכחן הכא ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו כדמוכח פרק התכלת דמפרש ר' יוחנן מאי מברך אתפילין של יד ותפילין של ראש ואילו לעשות תפילין לא מברך דלא חשיב ליה וכמו כן יש לדקדק דשהחיינו נמי לא מברך מדלא חשיב לה וכן אפדיון הבן מברך שהחיינו כדאיתא בסוף פרק ערבי פסחים ואילו אמילה לא מברך מדלא חשיב בפ' התכלת ובסוף ר"א דמילה בהדי ברכות של מילה וכן אקריאת מגילה מברך שהחיינו כדאיתא בריש הקורא את המגילה עומד ואילו אקריאת הלל לא מברך ונראה דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו ודאמרינן בהרואה דמברך על כלים חדשים כתב רב שרירא גאון דלא סמכינן עלה דמסקינן בפרק בכל מערבין דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן וקשה מפדיון הבן.

(22) ריטב"א סוכה מ"ו. ד"ה העושה סוכה

העושה סוכה לעצמו אומר זמן. פי' בשעשאה תוך שלשים יום לחג דחיילא עליה חובת סוכה אבל לא קודם שלשים יום כדאיתא בפ"ק דפסחים לענין בעור וכן דעת מורי נר"ו. ומאי דאמרינן היתה עשויה ועומדת היינו אפי' בשהיתה עומדת ועשויה מקודם שלשים יום לשם החג ממש שלא בירך עליה ולא כמו שפי' שהיתה עשויה שלא לשם החג אלא לשם צל בלבד ודכ"ע אין לו לברך בשעת עשית לולב וסוכה אלא זמן אבל לא ברכת המצות לברך **אקב"ו לעשות סוכה** או לולב דהכי אסיקנא במנחות פרק התכלת שכל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה כגון אלו וכגון ציצית ותפילין אינו מברך ברכת המצות בעשייתן אלא זמן בלחוד:

(23) המאורות סוכה מ"ו. (ר' מאיר ב"ר שמעון המעילי, פרובנס, מאה 13)

אם היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך ואם לאו לכשיכנס לישב בה מברך שתיים. ואיכא מרבנן דמסדרי להו אכסא דקדושא ליל ראשון וליל שני, וכן נהיגי האידינא. וכן בעשיית לולב אין מברכין אלא בשעת נטילתו מברך יום ראשון ויום שני שתיים. וכי תימא מי גרע יום ראשון משעת עשיה דמשמע דכיון שבירך עליו שהחיינו בשעת עשיה תו לא מברך עליה בשעת נטילה, ואמאי מברך ביום שני. אין מגרע גרע, שיום ראשון אין הכונה אלא שהיום הוא עיקר מצותו, ושמא אין עיקר מצותו אלא עד יום שני, ולכך צריך לברך ביום שני, והוא הדין לסוכה. מיהו לענין סוכה אע"פ שבירך בשעת עשייה מברך בשעת קידוש שהחיינו משום יום טוב, דלא גרע משאר ימים טובים. מיהו אם לא אכל בסוכה בלילה הראשון, כגון שירדו גשמים או שהיה חולה, מברך אקדושא שהחיינו משום יום, ולמחר כשיאכל בסוכה מברך שהחיינו משום סוכה, ובהשלמה צ"ע. וכן נראה כמו שכתבנו.

(24) ספר העיטור הלכות ציצית דף עו טור ד

גרסינן בתוספתא. העושה כל המצוה מברך עליהן. העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו. נכנס לישב בה אומר לישב בסוכה וכו' העושה ציצת לעצמו אומר שהחיינו. כשהוא מתעטף אומר להתעטף בציצת. העושה תפלין אומר שהחיינו. ורב עמרם בתשובותיו סדר המשנה אפקוה מהלכתא. ואמר כל ברייתא דפליגו עלה בתלמוד לית הלכתא כוותיה דהא מתני' דייק מברייתא ובכמה דוכתי אמר לית הלכתא כמתני' ואמר ר' יהודא יחידאי הוא לאפוקי מהלכתא כגון העושה ציצת לעצמו אומר שהחיינו דלאו כהלכתא דלא מברכין אלא מאי דאתא משנה לשנה דאמר רבא כי הוינא בי רב כהנא איבעיא לן מה לומר זמן בר"ה וביה"כ כו' אלמא דבר ברור דכל דאתי מזמן לזמן מברכין וציצת לא קבע ליה זמן ולא מברך ול"ד ללולב וסוכה דמברך שהחיינו דלא גרע מקונה כלים חדשים.

(25) תוספות מנחות מ"ב:

ואילו לעשות תפלין לא מברך – ויודע היה [שלא לברך לעשות תפלין] ששאלו כל ענייני ברכות ופ' הרואה ירושלמי מצריך לברך אעשיית ציצת סוכה ותפלין ובערוך הביאו בערך צץ ג' וחולק על הש"ס שלנו ובתוספתא דברכות (פ"ו) תני העושה ציצת לעצמו מברך שהחיינו ובפ' הרואה (ברכות דף נד.) נמי אמר דאכלים חדשים מברך שהחיינו וכ"כ רב שרירא גאון.

תלמוד ירושלמי

(26) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת ברכות פרק ט דף יד טור א /ה"ג

העושה סוכה לעצמו אומר **ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות סוכה**. לאחרים **לעשות לו סוכה לשמו**. נכנס לישב בה אומר **ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לישב בסוכה**. משהוא מברך עליה לילי יום טוב הראשון אינו צריך לברך עליה עוד מעתה. העושה לולב לעצמו אומר **ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות לולב**. לאחר **לעשות לולב לשמו**. כשהוא נוטלו אומר **על נטילת לולב ואשר החיינו**. ומברך בכל שעה ושעה שהוא נוטלו. העושה מזוזה לעצמו אומר **לעשות מזוזה**. לאחר **לעשות מזוזה לשמו**. כשהוא קובע אומר **ברוך אשר קדשנו במצותיו וציונו על מצות מזוזה** העושה תפלין לעצמו וכו' לאחר וכו'. כשהוא לובש אומר **על מצות תפלין**. העושה ציצת לעצמו אומר וכו' לאחר וכו' נתעטף וכו'. התורם והמעשר אומר **ברוך אקב"ו להפריש תרומה ומעשר**. לאחר **להפריש תרומה ומעשר לשמו**.

הרמב"ם

(27) שו"ת הרמב"ם סימן קמא

השאלה הכ"ג שאלה היתחייב על קביעת מזוזה ולבישת תפילין וציצית, כשהיתה לו מזוזה ונעקרה ועשה אחרת או שנקרעו התפילין שלו ועשה אחרים או שם ציצית חדשה, וכן כל המצות, היתחייב בעשיתן ברכת זמן אם לאו?

התשובה לשון התוספתא בסוף ברכות כל המצות מברכין עליהם שהגיענו. העושה סוכה לעצמו אומ' **ברוך שהגיענו**. העושה לולב לעצמו אומ' **ברוך שהגיענו**. נטלו וכו'. [העושה ציצית לעצמו אומר **ברוך שהגיענו**. כשהוא מתעטף וכו']. העושה תפילין לעצמו מברך **שהגיענו**. כשהוא מניחן וכו'. ושם ג"כ בפרק הרביעי של ברכות נאמר היה מקריב מנחות בירושלים, אומ' **ברוך שהגיענו**. היה מקריב זבחים בירושלים, אומר **ברוך שהגיענו**, וכשהוא מקריבן, אומ' בא"י אמ"ה אקב"ו להקריב את הזבח. וכבר נתבאר לך שהמצות יברך עליהן בתחילת עשייתן שהחיינו. והמצות נחלקות בזה לשלשה חלקים.

(א) הראשון בהם, שכל מצות עשה, בין של תורה בין של דבריהם, שמחייבת מזמן לזמן, כגון סוכה ושופר ולולב ונר חנוכה ומקרא מגלה, יברך עליהן שהחיינו, וזה ידוע ומפורסם אצל כל אחד.

(ב) והחלק השני כל מצוה, שהיא קניין האדם ורכישת דבר, כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה, גם עליה יברך תחילת עשייתן שהחיינו, לא תהי זו פחותה מקונה כלים חדשים או בונה בית חדש. וראיה לזה ממה שאמרה הבריתא בדבר ברכת הזמן על הציצית ועל התפילין, אחרי מה שאמרה כל המצות מברכין עליהן שהחיינו והגיענו.

(ג) והחלק השלישי כל מצוה שאינה תדירה ואין האדם מתמיד בעשייתה בכל עת, משום שאע"פ שאינה מיוחדת בזמן, דומה היא הואיל ואין חיובה מתמיד, למצוה שהיא מזמן לזמן, ולכן מברכין עליה שהחיינו, כמו שאמרה הבריתא במקריב מנחות ומקריב קרבנות וכמו שנתבאר בתלמוד בפדיון הבן, שאבי הבן מברך שתיים, אשר קדשנו וכו' ושהחיינו וכו'. (והקש) זה עצמו במילה, שאבי הבן מברך שהחיינו, (דמאי) שנא, למה יברך שהחיינו על פדיונו ולא יברך שהחיינו על מילתו, ולא הזכיר זאת בבריתא ולא בתלמוד, להיותו ידוע ומפורסם, שכל המצות מברך עליהן שהחיינו. הלא בפדיון הבן לא שאל התלמוד, התחייב על זה ברכת זמן אם לא תתחייב, אלא באה (השאלה), האבי הבן מברך, הואיל והוא המחויב במצוה זו, או הכהן מברך, הואיל ומטיא הנאה לידיה. מכאן ראייה, שהעניין ברור ומחווה, שאי אפשר בלא (ברכת) זמן, והשאלה לא באה אלא על מי שיברכנה.

ולא הבאנו אלו הג' חלקים אלא להוציא האחרים, לפי שמי שהפריש חלה או תרומה או מעשרות או טמא שטבל, לא יברך שהחיינו על עשית אלו המצוות ודומיהן, הואיל ואינן בכלל חלק מן החלקים שבארנו. ואלו העניינים כולם מבוארים בחיבורנו הגדול

(28) רמב"ם הלכות ברכות פרק יא

(1) כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה,

(2) וכן כל מצוה ומצוה שהיא קניין לו כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה,

(3) וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוייה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן

מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו, ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייה מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן וכן כל כיוצא בהן.

(29) טור אורח חיים ל"ב

העושה ציצית לעצמו מברך **שהחיינו** נתעטף בו מברך להתעטף בציצית.

(30) שולחן ערוך אורח חיים ל"ב

קנה טלית ועשה בו ציצית, מברך **שהחיינו** דלא גרע מפלים חדשים. } הגה: ואם לא בירך בשעת עשייה מברך בשעת עטוף ראשון (מימוני ונמוקי יוסף).